

13 Värnpliktsfrågor m. m.

13.1 Inledning

De flesta svenska män genomgår militär grundutbildning. En del fortsätter sin militärutbildning och blir fast anställt befäl. Många av dem som fullgör grundutbildningen och flera av dem som blir befäl har homosexuell läggning.

Tidigare ansåg man, att det var förenat med svårigheter för homosexuella att klara den militära grundutbildningen. För att belysa den dåvarande inställningen kan nämnas ett uttalande från år 1971 av västra inskrivningscentralen. I detta heter det bl. a., att homosexualitet inte sällan kunde medföra problem för den värnpliktige i den "extremt maskulina" miljö som kasernlivet innebar, och att det oftast var en fördel för den enskilde homosexuelle att slippa militärtjänst eftersom denna kunde medföra onödiga tragedier.

13.2 Militär grundutbildning

13.2.1 Inledning

Grundutbildningen innebär en påtvingad gemenskap som en del inte klarar av. Många som fullgör utbildningen kommer direkt från hem och skola och steget till den påtvingade gemenskapen kan innebära många problem för den enskilde när han befinner sig i ett känsligt skede av sitt liv. En homosexuell möter inte enbart dessa problem. Han har dessutom att brottas med den speciella problematik som kan omgärda homosexualitet. Han riskerar, om han öppet talar om sin läggning eller om denna blir avslöjad, att förföljas och/eller stötas ur gemenskapen. Även ängslan att bli avslöjad som homosexuell kan kännas påfrestande.

13.2.2 Allmänt om inskrivningsförrättningen

Huvudregeln vid uttagning till tjänst eller befattning överhuvudtaget inom krigsmakten är, enligt 6 § 5 st. värnpliktslagen (1941:967), att värnpliktig skall, såvitt möjligt, tas ut för den utbildning för vilken han anses bäst lämpad. För att en uttagning till en viss tjänst skall bli så riktig som möjligt måste en bedömning av den värnpliktiges förutsättningar i

olika avseenden ske. Det är naturligt att man vid dessa uttagningar måste ta hänsyn till personliga egenskaper och läggningar. Några bestämmelser som innebär att homosexuell läggning i sig är diskvalificerande för tjänst av viss art eller tjänst överhuvudtaget inom försvarsmakten finns inte.

För att inskrivningsmyndigheterna skall få en uppfattning om den värnpliktiges användbarhet från militär synpunkt får denne vid inskrivningsförrättningen bl. a. genomgå läkarundersökning. Denna syftar till att ta reda på om det finns s. k. militärmedicinska hinder mot tjänstgöring av viss art eller mot tjänstgöring överhuvudtaget. Till grund för den militärmedicinska bedömningen ligger anvisningar från försvarets sjukvårdsstyrelse, kallad Medicinsk undersökning och utvärdering (MedU), (bilaga b i Handbok för medicinpersonal inom försvarsmakten, H Med F). Varje åkomma skall utvärderas och diagnoserna i MedU följer socialstyrelsens sjukdomsklassifikation från år 1968. Åkommans betydelse ur militär användbarhetssynpunkt anges genom tillägg av en siffra till åkommans klassifikationsnummer enligt följande skala.

- 8 Ingen (betydelselös åkomma)
- 7 Lätt
- 6 Måttlig
- 5 Tämigen betydande
- 4 Betydande
- 3 Mycket betydande
- 2 Mycket betydande (åläggs ej militär utbildning men lämplig inom annan del av totalförsvaret) — frikallas
- 0 Mycket betydande (åläggs ej utbildning inom totalförsvaret) — frikallas
- 1 Ej fastställd (undantages tillfälligt).

Exempel: En åkomma har åsatts numret 507, 0215. De första fem siffrorna (507, 02) utvisar att den undersökte lider av hösnuva och den sjätte (1) anger åkommans lokalisering, i detta fall "allmän". Den sjunde och sista siffran visar åkommans betydelse ur militärmedicinsk användbarhetssynpunkt, vilken i detta fall bedömts vara (5) "tämigen betydande".

I socialstyrelsens ovannämnda klassifikation hade homosexualitet fram till 1979-09-27 klassifikationsnumret 302,00 och återfanns under rubriken "sexuella anomalier" som i sin tur är intagen under huvudrubriken "mentala rubbningar". Socialstyrelsen beslöt emellertid nämnda dag att bl. a. kodnumret 302,00 skulle utgå. Klassifikationen under rubriken "Sexuella anomalier" har numera följande betydelse

- 302,31 Transsexualism
- 302,99 Sexuella anomalier
NUD (utan närmare specifikation)

13.2.3 1970-talet fram till sommaren år 1976

MedU utkom år 1976 i omarbetat skick. I den dittills gällande MedU föreskrevs att homosexualitet skulle åsättas klassifikationsnumret 302,00 och utvärderingssiffran 0 eller 2, dvs. en ovillkorlig frikallelse från.

militär grundutbildning. Bestämmelserna upprätthölls, enligt vad som uppgetts, inte strikt. De flesta inskrivningscentralerna bedömde frågan om frikallelse på grund av homosexualitet från fall till fall. Bedömningen grundade sig därvid på en mängd faktorer som exempelvis sociala och medicinska.

13.2.4 1976 års anvisningar

Enligt 1976 års MedU skulle homosexualitet inte leda till ovillkorlig frikallelse. Vid den militärmedicinska bedömningen kunde nämligen även värderingen 8 (ingen nedsättning) användas. I anvisningarna uttalades också att, innan värdering gjordes från militär synpunkt, en noggrann insamling av beslutsunderlag och en nyanserad avvägning av risker och förutsättningar var nödvändig.

13.2.5 Gällande anvisningar

Som en följd av socialstyrelsens beslut (avsnitt 13.2.2) har MedU ändrats så att homosexualitet inte längre finns som särskild klassifikation för militärmedicinsk bedömning. I MedU har i stället följande införts.

302,99 Sexuella anomalier 0,5 el. 8

NUD

Vid värdering 0—5 anges diagnos, däremot ej vid värdering 8. Homosexualitet hänförs till 302,99.

Ändringen av MedU innebär, att homosexualitet inte längre klassificeras särskilt vid inskrivningsförrättningen. För den som uppger att han är homosexuell skall klassificeringen 302,99 användas. Klassificeringen innebär att homosexuell läggning numera med hänsyn tagen till även andra omständigheter inte har någon eller har tämligen betydande eller mycket betydande (frikallas) vikt vid bedömningen av tjänstbarheten.

Anvisningarna innebär inte att homosexuella automatiskt frikallas från värnpliktstjänstgöring. Två frågor är närmast av intresse. Den första är om man som homosexuell alltid kan räkna med att bli frikallad om man vill. Den andra är motsatt, nämligen om man som homosexuell löper risk att bli frikallad även om man vill fullgöra sin militärtjänstgöring. Vad gäller första frågan sker en grundlig utredning, närmast i samtalsform, för att utreda orsakerna till önskan att bli frikallad. Om utredningen visar, att önskan är motiverad och har skett efter moget övervägande, blir vederbörande frikallad från militärtjänstgöring. I det andra fallet sker en lämplighetsprövning, bl. a. genom samtal, för att reda ut om vederbörande verkligen kommer att kunna — bl. a. ur sociala och medicinska aspekter — fullgöra tjänstgöringen utan att svårigheter kommer att inträffa. Om bedömningen utfaller negativt blir vederbörande, trots sin önskan, frikallad från tjänstgöring.

13.2.6 Övrigt

Företrädare för försvarets sjukvårdsstyrelse har uppgett, att anvisningarna fungerar smidigt och att homosexuella, som väljer att göra militär-

utbildning, regelmässigt syns klara av denna.

Endast i synnerligen sällsynta fall har komplikationer uppstått. Det förekommer endast i undantagsfall att frikallelse sker på grund av homosexuell läggning eller att inskrivningshandlingarna utvisar att den värnpliktige är homosexuell.

13.3 Överbefälhavarens syn

Överbefälhavaren har i skrivelse till oss redogjort för försvarsmaktens syn på homosexualitet. Av skrivelsen framgår bl. a. följande.

Försvarsmaktens syn på alla former av avvikelser från de i vårt samhälle vanligaste beteendena grundas på i samhället allmänna värderingar med beaktande av inom försvarsmakten speciella förhållande. Homosexualitet bedöms av ÖB bli alltmer accepterad i samhället (jfr riksdagens uttalanden i frågan). Homosexualitet utgör därför i sig ingen anledning till särbehandling av något slag inom försvarsmakten.

Försvarsmakten eftersträvar vid såväl uttagning av värnpliktiga, antagning av frivillig personal som rekrytering av fast anställd militär och civil personal, urval/placering som syftar till "rätt man/kvinna på rätt plats". Personliga egenskaper är en del av grunden för beslut. Sexualitet är alltid en del av personligheten. Det väsentligaste är den enskildes förmåga att handskas med (dvs. att acceptera, kontrollera och finna utlopp för) sin egen sexualitet.

För en individ med en sådan mognadsgrad att t. ex. homosexualitet eller annat s. k. avvikande beteende utgör en accepterad och kontrollerad del av egen personlighet, utgör beteendet ingen grund för särbehandling inom försvarsmakten.

I de fall sexualiteten utgör problem för den enskilde t. ex. i form av ej accepterad homosexualitet, kan den bidra till att skapa svårigheter för den enskilde vid tjänstgöring inom försvarsmakten. En lista över specifika situationer som med dessa förutsättningar kan vara svåra för individen kan göras lång, men skall här inskränkas till tre exempel.

Försvarets organisation, tjänstgöringsförhållanden och miljöer förutsätter ofta att personal vistas i grupp nära inpå varandra — ibland relativt isolerade från annan personal under långa tidsperioder. Att tjänstgöra under sådana förhållanden kan vara mycket svårt för personer med psykiskt obearbetad sexualitet. Detta gäller t. ex. en så gott som ensam man i en stor grupp kvinnor, en ensam kvinna i en grupp män, en ensam homosexuell man eller kvinna i en enkönad grupp.

Försvarets speciella säkerhetsaspekter gör att all personal med någon form av ekonomiska problem, alkohol-, narkotika-, äktenskaps- eller sexuella beteenden som är tabubelagda, kan löpa risk att försättas i beroendeförhållanden.

Vad gäller värnpliktiga tjänstgör de under en plikttag. Därigenom minskar deras möjlighet att påverka sin situation. Detta utgör i sig självt risk för relationsstörningar inom de för tjänstgöringstiden skapade kollektiven. Alla former av avvikelser kan därmed komma att utgöra grund för mobbning.

13.4 Överväganden

Det är naturligt att principerna för val av personal till olika befattningar inom försvarsmakten sker i syfte att man vill ha "rätt man/kvinna på rätt plats". Homosexuell läggning som sådan får, lika lite som eljest, vara orsak till någon särbehandling inom försvarsmakten.

Det är emellertid, oavsett vad orsaken är därtill, klarlagt att många homosexuella, liksom andra kategorier, kan ha problem. Det är naturligt att man såväl inom försvaret som inom andra samhällsområden tar vederbörlig hänsyn till de svårigheter olika människors problem kan orsaka dem. För att ta denna hänsyn exempelvis i fråga om homosexuella krävs emellertid inte någon särskild klassificering som homosexuell vid inskrivningsförrättningen.

Homosexualitet som sådan kan inte och får inte diskvalificera för någon tjänstgöring inom försvaret och är inte, som syns framgå av MedU, någon sexuell anomali. Någon särskild klassificering för homosexuella behövs således inte och vi förutsätter att den tas bort ur MedU.